

رقابت جهانی برای تصاحب مغزها

برگردان و تلخیص: محمدرضا مهدی زاده
mahdiazm@yahoo.com

چکیده

سالهای اخیر، سالهای سخت و دشواری برای شرکتهای بزرگ و سودآور است. سیاست و آزادی جریان سرمایه و بی‌قیدو بند شدن آن، ضعیف تر شدن اتحادیه‌های کارگری، تبدیل چین و هند به بازار کارگران و مشتریان ارزان اقتصاد جهانی، چالشهای بزرگی را در زمینه تامین نیروهای مستعد (Talent of Supply) ایجاد کرده است.

اما استعداد چیست؟ استعداد با توان فکری و قدرت ذهنی (ذاتی یا تربیت شده) و به ویژه توانایی تفکر خلاق و حل مسائل پیچیده برابر نهاده می‌شود. شرکتهای دارای فناوری عالی (High-Tech) مثل یاهو و گوگل نمونه‌ای از «ذخیره استعداد» هستند، که برای جذب بهترین دانشمندان کامپیوتر رقابت می‌کنند. شرکتهای دیگر هم برای این مسئله پول زیادی خرج می‌کنند. در سال ۲۰۰۵، حدود ۲۳۰۰ شرکت از شیوه‌های مختلف مدیریت استعداد استفاده کرده‌اند و اندازه، سمتها و جایگاه بخش منابع انسانی را به همان میزان ارتقا بخشیده‌اند. برای مثال شرکت Goldman Sachs یک دانشگاه، شرکت MacKinsey یک «کمیته» و وزارت نیروی انسانی سنگاپور یک بخش بین‌المللی استعداد را در این مورد تاسیس کرده‌اند.

دلایل افزایش توجه به افراد مستعد در اقتصاد جهانی، پری جمعیت در اروپا و حجم بالای بازنیستگی، کاهش وفاداری کارکنان (رغبت افراد به پذیرش پیشنهادهای بالاتر) و عدم تناسب میان خروجی مدارس و دانشگاهها، با نیاز شرکتها است.

برای شرکتها، یافتن افراد مستعد، از بعد رقابتی بسیار مهم است. استخدام بیشتر کارکنان پاره وقت و قدیمی ترویزه زیاد برای آموزش (حتی در جایی که کارگر ارزان است) چالش پیش روی شرکت هاست. شرکت Infosys غول تکنولوژی هند، سالانه ۱۰۰ میلیون دلار صرف آموزش می‌کند و در شرکتهای آمریکایی مدیران منابع انسانی اینک در رده افرادی هستند که بالاترین دریافتی را دارند.

از لحاظ حل مشکلات ناپایابی، نکته دارای اهمیت این است که در جایی که افراد مستعد پاداش بهتری دریافت می‌کنند، در کنار برابری فرصتها از قبیل آنها بقیه هم به نوایی می‌رسند و می‌توان مانع فقیرتر شدن جامعه شد. بنابراین جنگ برای شکار استعدادها و یک جهان شایسته سالار به نفع همگان است.

این نوشته برگزیده ای است از وضیت جذب و تامین نیروهای برگزیده و مدیران شایسته و توأم است در شرکت های پیشرو اقتصاد جهانی که مجله معتبر اکنونمیست در یک ویژه نامه به آن پرداخته است. آگاهی از وضعیت جهانی نیروهای با استعداد و چگونگی برخورد دیگر شرکتها و دولتها می‌تواند درسها و تعاملهای ارزشمندی را نیز برای مدیران و برنامه ریزان کشور ما فراهم سازد.

دغدغه های مدیران منابع انسانی
 نتایج نظرسنجی بین المللی شرکت CEB و اشتگن از مدیران منابع انسانی، در مورد نیروی دانشی، نشان داده است که سه چهارم این مدیران جذب و حفظ استعدادها را اولویت شماره اول خود دانسته اند و ۶۲ درصد آنها نگران کمبود نیروی انسانی بوده اند. نظرسنجی دیگر این شرکت از ۴۰۰۰ مدیر استخدام نیز نشان داده است که متوسط کیفیت کارندهای استخدام، از سال ۲۰۰۴ ده درصد کاهش یافته و متوسط زمان پرکردن پست های خالی از ۳۷ روز به ۵۱ روز افزایش یافته است. بیشتر از یک سوم مدیران گفته اند کارندهای زیر متوسط را فقط برای پرکردن سریع یک پست استخدام کرده اند. شرکت پژوهشی و آموزشی CEB همچنین به این نتیجه رسیده است که حدوه یک نفر از سه نفر از کارکنان این شرکت ها به تازگی توسط شرکتهای استخدام شده اند که پیشتر در صدد جذب و تصاحب آنها (شکار مغزها) بوده اند.

نامحسوس سازمانها را از اهمیت بیشتری برخوردار کرده است. مهمترین این تغییرات تلاش برای افزایش دارایی نامحسوس واستعداد- محور سازمانها است. این سرمایه که از یک نیروی کار ماهیه تا ثبت اختراع و دانش کار را در بر می گیرد بیشتر از نیمی از سرمایه شرکتهای دولتی آمریکا را تشکیل می دهد. مقدار این سرمایه امروزه از ۲۰ درصد ارزش مالی سازمانها در شاخص S&P 500 در سال ۱۹۸۰ به حدود ۷۰ درصد در سال ۲۰۰۶، تبدیل شده است.

با تغییرات جدید، ساختار مشاغل در آمریکا نیز در حال تغییر است. شرکت مشاوره ای مک کنزی مشاغل آمریکا را به سه دسته تقسیم می کند:

۱. تبدیلی (Transformational): استخراج مواد اولیه و خام و تبدیل آنها به کالا
۲. تبادلی (Transactional): مراوداتی که به سادگی می توانند مکتوب و خودکار شوند.
۳. ضمنی (Tacit): تعاملات پیچیده ای که مستلزم سطح بالایی از داوری اند.

این شرکت معتقد است در ۶ سال گذشته شمار مشاغلی که بر تعاملات ضمنی تاکید داشته اند ۲/۵ دربرابر سریع تر از مشاغل تبادلی و به طور کلی سه برابر سریع تر از استخدام رشد داشته اند. این مشاغل اینکه ۴۰ درصد بازار کار آمریکا را تشکیل می دهند و ۷۰ درصد مشاغل ایجاد شده از سال ۱۹۹۸ را شامل می شوند. این وضع برای کشورهای در حال توسعه که در حال ثروتمند شدن هستند، نیز صادق است. تغییر دیگر ساختاری، سالمندی جمیعت است که اهمیت استعدادهایی را بیشتر می کند. این تغییر در اروپا و ژاپن شدید است. تا سال ۲۰۲۵ جمیعت فعال (۱۴ سال) در ایتالیا ۹ درصد و در ژاپن به ۱۴ درصد کاهش می یابد. بازنیستگی افراد با تجربه در آمریکا نیز در راه است. گزارش شرکت بین المللی مشاوره ای PHR نشانگر آن است که ۵۰۰ شرکت بزرگ آمریکا، نیمی از مدیران ارشدشان را در ۵ سال آینده از دست خواهند داد. مهندسی مجدد و کوچک سازی نیز این اثر را بر مدیران نسل جدید خواهد داشت. به علاوه امروزه شاهد رشد بالای شرکتهای خدماتی اخلاقی آنها را حفظ کرد.

تغییرات ساختاری جدید و کمبود نیروی مستعد
تغییرات جدید، استعدادها یا دارایی

حرفه ای و شرکتهای پختن آگهی و جذب نیرو و مشاوره استعدادهایی هستیم. از سوی دیگر، نبودامنیت شغلی و محروم از اجرداد اجتماعی قدیمی، تعهد کارکنان به کارفرمایان را کاسته و باعث شده است آنها همیشه به دنبال شغل نو و پردرآمد باشند. افزون بر آزادی و عدم تقدیم نیروی کار، وضعیت این افراد یکدست و استاندارد هم نیست. تنوع در ترکیب آنها (از لحاظ سن) زیاد شده است. سخت شدن انجام مهندسی مجدد یا اتوماسیون نیز شرکتها را برای افزایش بهره وری به سوی مدیریت بهتر استعدادها می کشاند.

بنابراین شرکتهای بین المللی، اداره هاو بخشهای عملیات مربوط به فناوری اطلاعات خود را به کشورهای در حال توسعه ای مانند چین و هند منتقل می کنند و روی کارکنان بلند مرتبه و دارای دانش محلی سرمایه گذاری می کنند و این روبرو کمبود استعداد در این کشورها نیز روبرو است. هستند.

اثر مدیریت استعداد برمدیریت منابع انسانی
 جنگ استعدادها و تلاش برای تصاحب مغزهای موجب ارتقای موقعیت واحدهای منابع انسانی شده است. بررسی شرکت مشاوره ای Aon در چندین شرکت، نشان داده است که ۱۷۲ مدیر منابع انسانی جزو فهرست پنج نفر اولی بودند که بالاترین دریافتی را در شرکتهای خود داشتند، پدیده ای که تا چند سال پیش سابقه نداشت. بیشترین درآمد مربوط به مدیران در شرکتهایی مانند Black & Decker، Home Depot، Timberland و ... است.

چهار اصل برای مدیریت استعدادها
 مدیریت درست و مناسب استعدادها مستلزم در نظر داشتن و رعایت اصولی است که چهار اصل محوری آن، عبارتند از :

۱. به دقت اندیشیدن به استعدادهای حیاتی. برای مثال مدیر شرکت حمل و نقل Deloitte که به دلیل استفاده از رانندگان ماشینهای بزرگ و سرگین برای حمل بسته های خود با کارکنانی رو به رو بود که از کار طاقت فرسای حمل بار در صبح

اطلاعات هند ۱۶ درصد در سال است و ترک خدمت آنها ۴ درصد است. مجمع ملی شرکتهای خدماتی و نرم افزاری هند پیش بینی کرده تا سال ۲۰۱۰ با کمبود ۵۰۰ هزار نفر رو به رو خواهد شد. بنابراین برخی از شرکتها نیز از اعضای هیئت مدیره غربی استفاده کرده اند.

اما دلیل کمبود نیروی کار در کشوری با جمیعت یک میلیارد چیست؟ افراد دارای تحصیلات مرتبط، کم هستند و فقط ۱۱ درصد گروههای سنی تحصیلی به تحصیلات عالیه می رستند و افراد مسن تر مهارت‌های مدیریتی ای دارند که با قدیمی شده‌اند. تغییرهای جدید نیز موجب افزایش حقوق شده است (برای مثال پرداخت‌های شرکت Infosys در چهار سال ۵۳ درصد رشد داشته است).

دلیل دیگر، حرکت شرکتهای هندی به سمت بازارهای جهانی و تبدیل به شرکتهای در کلاس جهانی است که مستلزم استفاده از راه حل تلفیقی تکنیک‌های افزایش دهنده بهره وری و انجام وظایف پیچیده است. بنابراین یافتن افراد شایسته و مناسب به طور کامل جدی شده است و مستلزم سرمایه‌گذاری زیاد برای آموزش و جذب و نگهداری استعداده است. برای همین شرکت مجبور شده است تا بودجه آموزش خود را از ۱۰۰ میلیون دلاری ۱۲۵ میلیون دلار برساند و یکی از اعضای هیئت مدیره خود را که مدیر مالی بود به عنوان مدیر اداری منصوب کند تا نشان دهد که به دنبال تجارت است، تا مارس ۲۰۰۶ این شرکت ۱/۴ میلیون درخواست کار را بررسی کرده، از ۱۶۴ هزار نفر آزمون گرفته، با ۴۸/۷۰۰ نفر مصاحبه کرده تا ۲۱ هزار نفر را استخدام کند.

مدیر منابع انسانی Infosys، این شرکت را به عنوان: شرکت زنجیره تأمین سرمایه انسانی توصیف می کند که با فعال شدن این زنجیره سایر نهادهای هند و دانشگاه‌هایش نیز باید فعال شوند. شرکت مایکروسافت نیز برای پیروزی در جنگ استعداده، شعبه‌ای را در حیدر آباد دایر کرده است که کارمندانش از ۲۰ نفر (۱۹۹۹) به ۹۰۰ نفر (۲۰۰۶) رسیده است.

این وضعیت کمبود نیرو در چین نیز وجود دارد. تورم دو بخش فناوری

متنف بودند و هزینه شرکت را بالا می بردند این کار را به رانندگان پاره وقتی سپرد که یافتن آنها هم ساده تر از رانندگان پیشین بود و هزینه هارا کم کرد.

۲. برنامه ریزی پیشین برای مدیریت استعدادها. برای مثال EDS که یک شرکت تکنولوژی غول آسا، یک نمایه و فهرست جهانی از مهارت‌های ۱۰۰ هزار نیروی کاری قادرمند خود درست کرده است و مهارت‌های فعلی نیروی کارش را با نیازهای آینده مقایسه کرده تا مهارت‌های لازم را محقق سازد. شرکت خدمات نفتی آمریکایی فرانسوی Schlumberger خود را برای کمبود مهارت‌ها در چند سال آینده به این صورت آماده می کند که از مدیرانش می خواهد تا جانشینانی را پرورش دهند.

۳. خلاقیت و دوراندیشی در بازآموزی و جذب استعدادها. این کار مستلزم توجه به کاندیداهای منفعلی است که به صورت فعال دنبال یک شغل نیستند اما می توانند وسوسه تکنولوژی عالی است. این سالن بولینگ طراحی شده است. این شهر با ۱۴۰ هزار مهندس نرم افزار (بالاتر از دره سیلکون) سرمایه نرم افزاری هند است و با داشتن بزرگترین شرکتهای IT جهان (از شرکتهای بین‌المللی مثل موتورولا تا شرکتهای داخلی هند مثل Infosys) بهشت شوند. این کار با درست داشتن فهرست این افراد و حضور در کنفرانسها برای جذب ستاره‌ها، خرید اطلاعات شرکت‌های رقب (شامل نام کارکنان کلیدی) و جستجو در اینترنت در مورد افرادی است که قابلیت های ویژه‌ای دارند.

۴. ایجاد بازار جهانی برای استعدادها و تشویق کارکنان برای درخواست شغل در خود سازمان. شرکت نفتی شلومبرگر کارکنانش را تشویق می کند تا شرح توانمندیها و آموزش‌های خود را به صورت تفصیلی به اینترنت شرکت پست الکترونیکی کنند.

اما یک نکته مهم که بر سر آن توافق نیست این است که مسئولیت مدیریت استعداد با کیست؟ آیا رئیس هیئت مدیره مسئول آن است که به طور معمول به واسطه مسئولیت‌های بسیار دیگر از آن غافل می شود یا مدیر منابع انسانی که ممکن است قدرت نهادی برای انجام کار بیشتر در این مورد را نداشته باشد.

کمبود استعداد و جنگ استعداد، جهانی است؛ نمونه شهر الکترونیک هند شهر الکترونیکی بنگلور هند (Bangalore) مشابه دره سیلکون آمریکا و با امکانات تاریخی - ورزشی (از بانک تا

براساس تعریف پیتو دراگر
افراد مستعد را می‌توان
معادل «کارکنان دانشی»
قرار داد.

Brain drain (به چرخش مغزها circulation)

با این حال هنوز کشوری مانند آمریکا نگران تامین نیروی مستعد خود در آینده است، زیرا بازنشستگی نسل پر از زاد و ولد (Baby Boom) فراخواهد رسید و چون دستمزدهاهم تابع دستمزد تولیدی است که در کشورهای ارزان در حال توسعه برونسپاری می شود (با کاهش یافتن هزینه تولید) نگرانی آنها بیشتر خواهد شد. سیاست جذب نیرو، بازهم به این دلیل اهمیت می باید که چین و هند نیز به عنوان منبع تامین این نیروها دچار مشکلاتی هستند که بر آمریکا اثر می گذارند. سنت ماندراینی چین که در دوره کمونیستی هم تداوم یافته و پرسش از بالادست را بد می شمارد، یکی از موانع پرورش نیروی کاری چینی در سطح جهانی است. چینی ها دنبال تقلید یا قرض کردن ایده های دیگران هستند، تا نوآوری. ضعف زبان انگلیسی و سنتی حق مالکیت فکری (و در نتیجه سرفت مرتب محصولات و ایده های غربی) از دیگر مسائلی هستند که غربی ها با آن رویه رو هستند. مشکل هندیها دولت فقیر و زیر ساختهای ضعیف است. برای مثال با وجود رشد اقتصاد IT و تکنولوژی عالی (High-Tech) ۱۷ درصد فارغ التحصیلان بیکارند و نظام آموزشی ضعیف و دارای کیفیت پایین است. این موضوعها باعث می شود غربی ها در اندیشه سیاستهایی برای جذب نیروی کار، با کیفیت بالا، جدی تر باشند.^۱

منبع:

1. McKinsey, Helen & Ed Michaels, The battle for brainpower, Economist, Oct 5th 2006

پانوشت:

*نظام ارزیابی که توسط جک ولش عضو سابق هیئت مدیره شرکت جنرال الکتریک بکار گرفته شد. این ارزیابی که نام دیگر رتبه بندی قهری یا ۱۰ - ۲۰ - ۷۰ - ۳۰ نام دارد ۲۰ درصد نیروی کار را عالی، ۷۰ درصد را مناسب و ۱۰ درصد را غیرمولد ارزیابی می کند. این ده درصد باید اخراج شوند و در عوض ۲۰ درصد عالی تشویق و ارتقا بایند یا سود سهام دریافت کنند. متقدیان این نظام یکی از دلایل ورشکستگی و فساد در شرکت انرون را وجود این نظام ارزیابی اعلام کرده اند.

بیشترها جران کشورهای در حال توسعه فقیر نیستند، بلکه داشت آموخته‌های و جستجوگر. امروزه بیشتر دولتها قوانین و محدودیتهای مربوط به ورود نیروی کار ماهر را آسان کرده‌اند. آلمان دادن ویرا به آنها، بریتانیا اعطای پروانه کار بیشتر و فرانسه طرح ویزای دانشمندی را ارائه کرده‌اند و کانادا و استرالیا جاذبه‌های زیادی را برای حضور فارغ التحصیلان خارجی در کشورشان ایجاد کرده‌اند. سنگاپور به دنبال جذب استعدادهای علمی، به ویژه در بیوتکنولوژی است و نفر از ۱۷۰ نفر شاغل در موسسه ژنوم این کشور خارجی است و یک پنجم دانشجویان دانشگاه‌های دولتی اش از اقلیت‌های خارجی هستند. اما موانع فرهنگی و اقتصادی نیز بر روند جذب فارغ التحصیلان دانشگاه‌ها موثرند. برای مثال ژاپن گرچه در حال تهیه ویزای علمی است اما تا شرکت‌های آن به کارکنان خارجی پستهای ارشد اعطا نکنند، در جذب آنها موفق نخواهند بود. در انگلیس (به برکت سیاستهای مهاجرتی دولتیانه‌تر) نسبت نیروی کار ماهر در افراد مهاجر از ۷ درصد (۱۹۹۱) به ۳۲ درصد در سال ۲۰۰۱ رسیده است. چین و هند هم که با خروج مغزها رویه رو بوده‌اند درصد بازگرداندن آنها هستند (با سیاست تمدیت کشور از خلاص استعداد انسانی در چین). دولت هند سیاست تمرکز روی ثروت و استعداد شهر وندان مهاجر را در نظر گرفته است. براین اساس کوشش می شود تا افراد مستعد و ثروتمندی که از هند خارج شده‌اند در طرف کشور مادری خود فعالیت کنند و به طور مستقیم وغیر مستقیم در اقتصاد هند اثرگذار باشند (این افراد که معاذل ۳۵ درصد تولید ناخالص داخلی هند درآمد دارند ۲۰ میلیون نفرند).

اما با وجود انتقاد بر مهاجرت مغزها و اینکه این کار استثمار نیروهایی است که با هزینه کشورهای در حال توسعه تحصیل کرده‌اند، نظر دیگر بر این است که این افراد برای کشورهای خود مقادیر زیادی پول می فرستند، با گروههای علمی و انجمن‌هایی که تشکیل می دهند به حمایت از نیروهای داخلی و کسب تجربه جهانی و تشکیل شرکت‌های مشترک سرمایه‌گذاری کمک می کنند. لذا مهم تبدیل فرار مغزها

کمبود مدیران ارشد و کارکنان سمت‌های عالی مشهود است. خودرو سازی شانگهای (بزرگترین خودرو سازی چین) و شرکت Lenovo (بزرگترین کامپیوتر ساز چین) روسای آمریکایی را استخدام کرده‌اند. شماری از شرکت‌های چینی در برخی مهارتها نیروی کار زیادی ندارند برای مثال: شرکت‌های هوایی‌مایی آن دچار کمبود خلبان می‌کنند.

با این حال مرکز توسعه مایکروسافت در پکن پیشرو جهان در تکنولوژی گرافیکی، تشخیص دست نوشته و ترکیب صدا است. موتورولا هم ۱۶ مرکز تحقیق و توسعه را در چین تاسیس کرده و سامسونگ آزمایشگاه تلفن خود را با ۳۰۰ کارمند در پکن دایر کرده است. این اقدامها نشانه رشد و جهانی شدن تحقیق و توسعه در کشورهای در حال توسعه است، زیرا این شرکت‌ها می توانند به رشته‌های موفق و متعالی ملی وصل شوند.

دولتها و جذب استعدادها

کشورهای ثروتمند، برای جذب افراد برجسته و بسیار عالی سیاستهای مهاجری‌زدیری خود را توسعه می دهند. آنها از دانشگاه‌های خود به عنوان آهربای جذب استعداد استفاده می کنند. چین و هند هم سعی دارند تا افراد مستعد خود را به کشورشان بازگردانند. کشوری مثل سنگاپور در وزارت نیروی کار خود، بخش استعداد بین المللی ایجاد کرده است.

هر چند رقبات استعدادها به افزایش بهره وری، رشد فرصتها، افزایش رضایت شغلی و تغیرها و توسعه عظیم علمی متهی می شود اما مسئله ای که وجود دارد، عدم توزیع یکسان استعدادها در نزاد، طبقه و جنس‌های مختلف است. اینکه چرا زنان جزو دانشمندان برتر نیستند، یکی از این‌ها است. مهم آن است که تعریف استعداد را خیلی محدود یا باز در نظر نگیریم. بنابراین استعداد را نیروی ذهنی (brainpower) و توانایی حل مسایل پیچیده یا ابداع راه حل‌های نو و افراد مستعد را کارکنان دانشی پیش در اکثر می دانند، یا برخی به تعییر رمان دنیای جدید آلدوس هاکسلی آنها را Alpha Minds نامیده اند.